

**Plaatsingslijst van het archief van Heinrich Wandt en Christian De Backer
(1910, 1913, 1917-1985, 1991, 1998)**

(S/2013/161)

Rik De Coninck

Amsab-Instituut voor Sociale Geschiedenis
2014

INLEIDING

1. Historische inleiding (geschiedenis/biografie)

Heinrich Wandt, de klokkenluider van het Duitse bezettingsleger in Gent

Heinrich Wandt was de zoon van een boekbinder die weggetrokken was uit het militaristisch Pruisen en in het vrijere Stuttgart was gaan wonen. Hij toonde al vroeg zijn schrijverstalent als jeugdig auteur van kinderverhalen. Hij werd ook snel militant lid van de sociaaldemocratische partij. Omdat zijn moeder vroeg overleed, moest hij zijn architectenopleiding staken en gaan werken. Hij schreef voor verschillende socialistische bladen en was redactiesecretaris van *Die Gleichheit*, het blad van Clara Zetkin, de Duitse socialiste en feministe. Maar zijn zin naar avontuur haalde de bovenhand en gedurende enkele jaren doorkruiste hij West-Europa. Terug thuis werd hij in 1912 opgeroepen om zijn legerdienst te vervullen, maar de pacifist Wandt kwam in conflict met de legerleiding en pleegde in 1913 vaandelvlucht. Hij overleefde in Parijs als schrijver, maar ging zich uiteindelijk aanmelden bij het militair gerecht. Als straf zat Wandt gedurende negen maanden in eenzame opsluiting.

Ondertussen was de oorlog uitgebroken. Wandt werd als frontsoldaat ingezet in Frankrijk en Ieper. Het water van de loopgraven bezorgde hem reuma en hij werd ongeschikt bevonden voor verdere frontdienst. Uiteindelijk werd hij secretaris van de arts in het Gentse Etappengebied. Dat was het gedeelte van het bezette land dat aan de frontlijn grensde en door militairen werd bestuurd (grosso modo Oost- en West-Vlaanderen). Vanuit Gent organiseerde Wandt een pacifistisch netwerk in het Duitse leger. Hij had ook de gelegenheid de misbruiken en het wangedrag van de Duitse bezetter te observeren en noteren. Na de oorlog verwerkte hij die notities tot een tweedelig boek (*Etappenleven te Gent*)¹ dat zowel in Duitsland als in België verscheen. De onthullingen leidden tot meer dan vijftig processen. Doorgaans kon Wandt echter aan veroordelingen ontsnappen omdat hij zijn beweringen wist te staven, maar hij haalde zich wel de haat van de nationalistische Duitse militaire kaste op de hals. Een van de aantijgingen was dat hij delen van een geheim militair rapport over Adiel Debeuckelaere openbaar had gemaakt. Debeuckelaere was een Vlaams-nationalist en oprichter van de Frontbeweging, een groep die zich aanvankelijk in hoofdzaak verzette tegen het Franstalige taalbeleid van het Belgisch leger. Uit het rapport bleek diens bereidheid om samen te werken met de Duitse bezetter. Dit leidde tot een heksenjacht op de voortvluchtige klokkenluider. Hij werd zelfs ontvoerd uit het gedemilitariseerde Düsseldorf en naar Berlijn gebracht. In 1923 veroordeelde de rechtbank hem wegens hoogverraad tot zes jaar tuchthuis. Door internationale inspanningen kwam Wandt vrij in 1926. Hij schreef toen een vervolg op zijn succesboek, onder de titel *Der Gefangene von Potsdam*. Ook dit boek bestond uit twee delen, maar werd nooit vertaald. Zijn boeken bevatten zeer veel gegevens over Gent, en alle namen worden voluit geschreven.

Wandt werkte na zijn vrijlating verder als journalist. In 1933 werd hij aangehouden, maar een bevriende officier liet hem vrij. Wandt overleefde de naziperiode door af en toe iets te schrijven onder een schuilnaam en door veel geluk tijdens bombardementen. Na de oorlog werd hij door de Russen aangesteld als persreferent in het West-Berlijnse Schöneberg; later werd hij door de Amerikanen ontslagen.

---

¹ Bezet België was tijdens de oorlog ingedeeld in twee gebieden; het deel dichtst bij het front, dus West- en Oost-Vlaanderen, werd Etappengebied genoemd en werd streng militair bestuurd, het andere deel werd burgerlijk bestuurd.

Op zestigjarige leeftijd trouwde hij met Alice Stenger , de dochter van een uitbater van hotels en restaurants in Gent en Berlijn. Hij leefde van een kleine uitkering als nazislachtoffer, maar genoot geen pensioen. Hij overleed in 1965.

Christian De Backer, de biograaf van Heinrich Wandt.

De Gentse historicus Christian De Backer raakte erg geïnteresseerd in de figuur van Heinrich Wandt. Hij gaf een aantal voordrachten en schreef artikels over hem. Hij schreef ook de biografie van Wandt voor het Nationaal Biografisch Woordenboek.

2. Archivalische inleiding

2.1. Archiefgeschiedenis

De Backer kwam in contact met Wandts weduwe die hem wat documenten bezorgde, maar tot een echte archiefoverdracht is het nooit gekomen omdat De Backer geen weet had van haar dood in 1985. Ze overleed door een roofoverval en het archief van Wandt kwam op de vlooiemarkt terecht. De Backer kon in extremis nog een deel ervan redden. Hij verzamelde verder nog een aantal documenten om Wandts biografie te schrijven.

2.2. Bereik en inhoud

Het archief bevat het materiaal dat De Backer wist te redden en ook de documenten die hijzelf verzamelde om een biografie van Wandt te schrijven. Het bevat vooral enkele officiële documenten, wat artikels, knipsels , boeken en een aantal foto's. En verder is er ook een klein archief van De Backer zelf met zijn artikels en toespraken. Niet veel, maar wel waardevol.

Enigszins bevreemdend is dat er een typoscript aanwezig is van een tekst van generaal Emile Körner over de Chileense burgeroorlog van 1891. Deze Duitse generaal had het Chileense leger georganiseerd, had de kant van het Chileense Parlement gekozen tegen de president, en was in 1920 in Berlijn overleden.

2.3. Verwerving

Het archief werd door de zus van Christian De Backer in bewaring gegeven bij Amsab-ISG in 2013.

2.4. Selectie

35 monografieën en 56 foto's werden afgescheiden van het archief en overgebracht naar respectievelijk de bibliotheek en de fotocollectie van Amsab-ISG.

2.5. Omvang

Het archief bevat 30 beschrijvingen in 2 archiefdozen (0.22 strekkende meter).

2.6. Voorwaarden voor raadpleging

Het archief is vrij consulteerbaar.

PLAATSINGSLIJST

1. Het archief van Heinrich Wandt

01	Knipsel over een opzoekingsbevel 1913	1 stuk
02	Verlofbriefje 1917	1 stuk
03	Krantenartikels van Wandt over Gent 1917	1 omslag
04	Reeks knipsels uit <i>Vooruit: Waarom ik weg vluchtte uit Duitsland</i> 1922	5 stukken
05	Artikels over Wandt en Adiel Debeuckelaere 1922-1979	1 omslag
06	Aanhoudingsbevel 1922	1 stuk
07	Specimen (kopie) van de brochure van Rudiger <i>La trahison activiste au front belge</i> s.a.[1925]	1 deel
08	Specimen (kopie) van een artikel in <i>Le Flambeau</i> over het proces Wandt 1925	1 stuk
09	Brochure (kopie) van Wandt over een proces tegen hem; artikel daarover van A. Freymuth 1926	1 omslag
10	Knipsels over de boeken van Wandt en over de processen 1920-1930	1 omslag
11	Brieven van Wandt 1925, 1936	2 stukken
12	Specimen van <i>Erinnerungen an Lenin</i> van Clara Zetkin (met opdracht) 1929	1 deel
13	Krantenartikels van Wandt over Berlijn en Lenin 1920-1950	1 omslag
14	Identiteitspapieren en overlijdensakte 1945-1965	4 stukken
15	Knipsels over Wandt s.a.	1 omslag

16	Officiële documenten van zijn vrouw Alice Stenger, en overlijdensberichten van familieleden 1917-1944	1 omslag
17	Briefwisseling van Alice Spenger met vrienden 1943-1981	1 omslag
18	Typoscript van een artikel over <i>Schwäbische Schwedensagen</i> s.a.	1 stuk
19	Typoscript van <i>Die chilenische Revolution von 1891</i> door generaal Emile Körner, en brochure van Körner over <i>Die historische Entwicklung der chilenische Wehrkraft</i> s.a., 1910	2 stukken

2. Het archief van Christian De Backer

20	Brieven aan Alice Stenger, Mevr. Schamborzky, Werner Teschke en Erich Henschke over het overlijden van Wandt, over zijn archief en over herinneringen 1965-1984	1 omslag
21	Notities voor een artikel over Wandt 1977-1982	1 omslag
22	Bijdragen over Wandt voor het colloquium <i>Gent en de literatuur</i> 1978	1 omslag
23	Overdruk van een artikel over Wandt in het Nationaal Biografisch Woordenboek 1983	1 deel
24	Artikels van De Backer over Wandt voor het 3 ^{de} Provinciaal Filatelistisch Salon Oost-Phila 1984	1 omslag
25	Reproducties van postkaarten over het Duitse leger in Gent tijdens de Eerste Wereldoorlog 1984	1 omslag
26	Overdruk van <i>Heinrich Wandt (1890-1965), auteur van het Etappenleven in Gent. Een proeve van bio-bibliografie</i> 1985	2 delen
27	Dossier met foto's voor een tentoonstelling over Gent en de Eerste Wereldoorlog 1991	1 omslag
28	Brieven van Gerard Achten over de begraafplaats van Wandt 1991	1 omslag
29	Brief van André Capiteyn met dagboekfragment van Wandt uit 1915 1991	1 omslag

30 Artikel voor een voordracht
1998

1 stuk